

ZÁRÓ FEJEZET

A történelem folyamán minél közelebb jutott az emberiség a mához, annál jobban érdekelte, illetve érdekli a múltja, amit ha nem is olyan könnyű megismerni, mint amennyire hiszi, végül kénytelen elfogadni a róla feltárt bizonyítékokat. Mindazonáltal sokkal kíváncsibb arra, hogy milyen lesz a jövője. De ki tudná, illetve merné azt előre megmondani? Ha képes lenne rá valaki, hadd gonoszkodjak egy cseppet, ha ingyen nem adná is, ám biztosan olcsón sem. Kell-e rá meggyőzőbb példa, mint az életüket mentő, nehezen megszerezhető gyógyszerek megfizethetetlenül nagyra szabott ára? Egy másik példa, ami a tömegkatasztrófákkal kapcsolatos. Hírük hallatán rögvést felvillan bennünk, vannak-e ott hozzátartozóink, rokonaink, ismerőseink, nemzettársaink, s ha megbizonyosodunk róla, hogy nincsenek, megkönnyebbülünk; hál' Istennek, nem őket, illetve minket ért a csapás. Mi ezzel a baj? Mondhatnánk, semmi, hiszen ez a természetes. Mert évezredek során így alakult ki a lelkivilágunk. Mégis semmi remény arra, hogy valaha is megtanuljuk és tudatosítsuk, mi, emberek, ma valamennyien egy fajhoz tartozunk. Ugyanis a fajtársainkat már régen kiirtottuk. Az utolsókkal (a neandervölgyiekkel) pedig genetikailag egybeolvadtunk. Ma mindegy kellene, legyen, ki milyen nyelven beszél, kinek milyen a hitvilága, (világnézete), még ha éppen az ellenkezője is, mint a miénk, el kéne fogadnunk egymást. De nem lehet, mert közben birodalmakba, (nemzet)államokba tömörültünk, s ezek mindegyikének más-más a gazdasági, politikai és „kulturális” érdeke, valamint ezek határain belül élő csoportok, pártok, egyének érdekeltségei is eltérőek. Ugyan hányan emlékeznek még arra az irodalomórán tanult versre, amelyik így kezdődik: „A napnak hanyatlak tündöklő hintaja,/ Nyitva várja a szép enyészet ajtaja.” A közepén ezekkel a figyelmeztető szavakkal vonja kérdőre írója a „Bódult emberi nem”-et: „Mért szabtal hát hártárt önfiad között;/ Ládd-é már egymástól mind megkülönbözött.” S a látomását egy mély, dermedt sóhajjal zárja: „Óh, áldott természet! óh csak te vagy nékem/ Az a tetőled nyert birtokom s vidékem,/ Melynek én örökös földesura lettem,/ Mihelyt teáltalad embernek születtem.” Magyar költő írta, nem csak a magyar embereknek, még akkor, amikor az ország, amelyben élt, Európának a nagyhatalmai közé tartozott. Jóllehet az egész emberiségnek szánta mondandóját, de már azok is elfelejtették, vagy tán sohasem jegyezték meg, akiknek illett volna, azaz illenék rá emlékezniük.

Naivság lenne azt hinni, hogy *Edward T. Hall* (1914–2009) amerikai antropológus vagy *Andrew H. Knoll* (1951–) szintén amerikai paleontológus olvasta volna Csokonai Vitéz Mihály Estve című versét, mégis az általuk feltárt tényekkel azt bizonygatják, amit költőnk immár negyed évezreddel ezelőtt vizionált. *Hall* valahogy így fogalmaz: Nem veszi észre az emberiség, hogy a veszébe rohan? Tőle függetlenül *Knoll A Föld rövid története* című átfogó tanulmánykötetében már nem kérdez, hanem válaszol.

A könyvében feltárt valóságot igencsak megkapó költői képpel vezeti be, miáltal az embernek olyan érzése támad, mint ha nem tudományos munkát tartana a kezében, hanem egy teremtésmítosz a sok közül. Például a Bibliát. „KEZDET BEN VOLT...izé...hát szóval volt egy pont, egy pötty, egy paca, egyszerre felfoghatatlanul apró és elképzeltetlenül sűrű. Nem hatalmas üres világegyetemen belül egy pontban összegyűlt anyag. Hanem ez volt maga a világegyetem. Hogy hogyan került oda, senki sem tudja.” Aztán ő is az ősröbannással hozakodik elő, ami minden eddigi számítások szerint „pontosan” 13,8 milliárd évvel ezelőtt játszódott le hirtelen, aminek során „tömételen mennyiségű anyag és energia áradt ki. Nem olyasfajta kövek és ásványok, amilyenek a mi életünkben mindennaposak, de még csak nem is a követ, levegőt, vizet alkotó atomok. A világegyetem hajnalán az anyag még csak kvarkokból, leptonokból és gluonokból állt, a szubatomi részecskék különleges kasztjából, amelyekből csak később álltak össze az atomok. A világegyetemről és annak történetéről szóló tudásunk nagyrészt a létező legmegfoghatatlanabb forrásból: a fényből ered.” A fény két tulajdonsága közül az egyik a sugárzás, a másik a benne levő legkisebb anyagi alapegység, az energiát hordozó *foton*. Egy harmadik jelenség a gravitáció (tömegvonzás), amit Knoll a világegyetem főépítésének nevez. De vajon milyen anyagokból épít ez az építés? Leegyszerűsítve, az ősröbannás révén keletkezett legegyszerűbb elemekből, a hidrogénből, héliumból és más atomi részecskéiből. Ma már tudjuk, hogy a világegyetem nem olyan egyszerű, mint amikor az ősröbannás elméletét *Georges Lemaître* (1894–1966) belga pap 1931-ben kidolgozta. Azonban az elméletével elindított egy nagyon intenzív kutatómunkát. A csillagászok az elektromágneses gravitáció segítségével már a 30-as években kiszámították, mekkora a világegyetem tömege, s aztán pár év múlva rájöttek, hogy amit észlelni lehet, csupán 4,6 %-a a megfigyelhető anyagnak. A többi 95,4 %-ot pedig, ami nem látható, elnevezték sötét anyagnak és energiának. Most azonban maradjunk az úgynevezett közönséges anyagnál. Knoll is feltesz egy újabb kérdést: „Honnan lett a bolygónk összeállításához szükséges vas, szilícium, oxigén? Vagy a testünket felépítő szén, nitrogén, foszfor és más elemek?” Meg is adja rá a választ: „Mindezek, akárcsak az összes többi elem, a csillagok egy következő generációjában jöttek létre, ezekben az atomkohókban jöttek létre az atomok, amelyekből egy szép napon a mi bolygónk is kialakulhatott. (...) Az arcod, amit a tükörbe nézve látsz, néhány évtizedes csupán, alkotóelemei ugyanakkor évmilliárdokkal ezelőtt alakultak ki, az ősi csillagokban.” Elfogadjuk, amit a tudósok megfigyeléseik és bonyolult számításaik alapján az anyag és az energia körforgásáról állítanak. Hogy az általu(n)k ismert világegyetem mikor, miként keletkezett és azóta mi minden játszódik le benne szüntelen. Hogyan alakult ki a galaxisunk és benne a mi naprendszerünk. Már azt is rég kiszámították, mikor fog kihűlni a Nap, vagyis mennyi idő kell ahhoz, hogy az alkotóeleme a hidrogén, hélium atommagokká alakuljon át, és végül az egész naprendszer más formát öltve, beleolvadjon abba a kozmoszba, amelynek egyébként is a része. Mondhatnánk, ezek teljesen rajtunk kívül álló dolgok, miért kellene, hogy érdekeljenek bennünket? Viszont tudnunk, illetve tudatosítanunk kell, hogy a világban lezajló fizikai, kémiai, biológiai folyamatoknak minden pillanatban a kiszolgáltatóit vagyunk. Hogy mikor mennyire, azt a meteorológusok is képesek, szinte óráról órára, előre jelezni. Azonban hogy milyen időjárás várható az előttünk álló napon, legfeljebb csak arra jó, hogyha kimegyünk a lakásunkból, vigyünk-e magunkkal esernyőt, és melegen vagy lengén öltözzünk-e fel. Meg hogy számítsunk-e fejfájásra, esetleg arra, hogy milyen lesz majd a kedélyünk és a körülöttünk lévő emberek hangulata. Sőt még a kedvenc kutyusaink is. A madarakat fölösleges lenne említenem, mert rájuk már a „kutya se hederít”, pedig még mindig ők a legmegbízhatóbb meteorológusok. Ugyanis az csak látszat, hogy az élő szervezetek, köztük a miénk is, teljesen független a bennünket körülvevő közeli és a mérhetetlenül távoli anyagi makro- és mikrovilágtól, a különféle forrásokból eredő anyagi részecskék és energiák áramlásától, amelyek még éjjel az ágyunkban is kíméletlenül ostromolnak bennünket. Ráadásul el is szökődnek (kiáramlanak?) belőlünk. Gondoljunk a *kvantumbiológiai folyamatokra*. (Megjegyzem, e gyorsan térthódító szakkifejezés az utóbbi pár évben gyarapította a biológiai terminológiát.)

Az emberi testet, illetve az összes élőlény testét felépítő legfontosabb elem közül az első hely mindenképpen a szén illeti meg. Nélküle biztosan nem jöhetett volna létre az élet. Ezt a szénatom szerkezetéből kiindulva merhetjük állítani. Ugyanis – régebbi atomelmélet szerint – a külső elektronhéján 4 elektron kering, ami lehetővé teszi, hogy számos elem atomjaival, szerves vegyületeket alkosson. Ám a *szén-dioxid* (CO₂) nem tartozik a szerves vegyületek közé, de ha a *víz* (H₂O) molekuláival reakcióba lép, megindulhat egy olyan folyamat, amit fotoszintézisnek nevezünk. Azonban ehhez még két valami kell. Az egyik a növények zöld színanyaga, a másik a Napból érkező fény *fotonjai*, melyeket a (zöld) *klorofill* mint energiát köt le, s e reakció közben *oxigén* (O₂) molekulák szabadulnak fel. Ezt az energiát az élőlények, (köztük a mi szervezetünk is) ATP-ben (adenozin-trifoszfátban), az élőszervezetek „akkumulátorában” raktározzák el, azaz tartalékolnak és adnak át egymásnak. (Lásd a táplálékláncokat!) Ha ezek a komplikált vegyi folyamatok, energiatermelés és átadás, néhány milliárd évvel ezelőtt nem alakult volna ki, akkor ma, mi sem lennénk. Elvileg szén-dioxid és víz akár mennyi lehetne a Földön, egymásra hatva, legfeljebb szódavíz jönne létre belőlük, de működőképes élet semmi esetre sem. Elgondolkodtató, hogy a „szerves” szénvegyületek között nem szerepel egy sem, amelyek vas (Fe) ionokat tartalmazna. Márpedig vas nélkül az emberi szervezet nem tudna létezni, de más élő szervezetek sem. Lássuk, mit ír erről Knoll! „Önök és én is O-t használunk, amikor szerves molekulákat respirálunk, egyes baktériumok azonban más vegyületekkel, például szulfátionokkal (SO₄) vagy oxidált vassal (Fe) is képesek respirálni. Vagyis ugyanúgy, ahogy az állatok a növények által előállított oxigén felhasználásával szerves molekulákat bontanak le újból CO₂-dá, ezek a baktériumok azokat a molekulákat használják fel, amelyeket a fotoszintetizáló baktériumok kén-hidrogénből, oldott vasból és hasonlókból az elektronok elvonásával állítanak elő. (...) . Lehetséges, hogy a Föld fiatalokora volt az első vaskorszakunk, amelynek szén-ciklusa az oxigénszegény folyókban, tavakban és tengerekben szorosan összefonódott a vas biológiai ciklusával.” Azt azonban hadd tegyem hozzá, hogy nagy hiba lenne, ha az akkori földfelszín olyannak képelnénk el, amilyenek a mait ismerjük.

A földkéreg széttöredezett lemezei, a kontinensek, kezdettől fogva állandó mozgásban vannak, vagyis vándorolnak. A mi időnk akkor kezdődött el, amikor a dinoszauruszok a krétakor végén eltűntek és megkezdődött az emlősök diverzifikálódása (szétágazódása). Ők Knoll szerint, „a szárazföldi közösségek domináns szereplőivé váltak”. De hol voltunk mi, emberek, még akkor? Tudjuk, hogy a földtörténeti korokat millió években mérik. A miénknek, amit negyedkornak neve-

zett el *Charles Lyell* (1797–1875) skót geológus, mindössze egymillió év jutott. Ma teljesen más szempontok szerint épül fel a földtörténeti időskála, ami szerint a *holocén*nak nevezett jelenkor (az utolsó jégkorszak utáni felmelegedés, *interglaciális*, magyarul, két jégkorszak közötti időszak), mindössze 11 700 évvel ezelőtt kezdődött el. Földünk a „földrajzát és élővilágát tekintve” ekkor nyerte el a mai arculatát, amelyben fontos szerepet játszott az ember. Azonban az úgynevezett modern ember (*cró-magnoni* típus), a *Homo sapiens sapiens* már jóval előbb megjelent. Arról, hogy mikor, állandó vita folyik, mert újabbnál újabb fossziliákra bukkannak a kutatók. Állítólag 32 ezer éves a legrégebb lelet, de hallhattunk már korábbiakról is. A lényeg az, hogy az utolsó jégkorszak (glaciális) visszahúzódása következtében megváltozott, tehát a felmelegedett éghajlat tette lehetővé, hogy az ember az addigi gyűjtögető, vadászó életmódról áttérjen az állatok háziasítására és a növények termelésére. Ami érdekes, hogy az összes kontinensen, pár ezer év eltéréssel szinte egy időben bontakozott ki a mezőgazdaság. Knoll adatai szerint a „termékeny félholdon” (a mai Izrael, Jordánia, Törökország, Irak) 11 000 évvel ezelőtt jött létre. Más adatok szerint az ókori nagy folyók völgyében, Mezopotámiában és onnan kiindulva, félkört leírva haladt egészen Felső-Egyiptomig. Közép-Amerikában 10 000, Kínában 9 000, Andokban 7 000 és Fekete Afrikában 6 500 éve. Nem valószínű, hogy ezeken a helyeken élő emberek egymás dolgairól értesülhettek volna. Még ha ez lehetséges lett volna is, mi hasznuk származik belőle, hiszen a felsorolt területeken más-más növények termesztésére és különböző állatok tenyésztésére volt adott a lehetőség. A lényeg az, hogy a megváltozott életkörülmények biztonságosabbá tették az emberek életét, mert nemcsak annyit lettek képesek termelni, amennyit elfogyasztottak, hanem tartalékokra is szert tudtak tenni. E szempontból két dolog fontos. Megindulhatott köztük a kereskedelem, de szinte vele párhuzamosan a rablás is, aminek szervezett formájává váltak a háborúk. Ezek aztán már nemcsak a megtermelt javak erőszakos eltulajdonításáért folytak, hanem területhódításokért és a bekebelezett területeken élő termelő erők, elsősorban az emberek, de a termelő eszközeik, kezdetben az állataik, a modern korban a gépeik tulajdonba vételéért is. És ez zajlott ezer éveken keresztül, ám mit szépítünk a dolgokat, folyik, egészen a napjainkig.

A mezőgazdaság kibontakozásának kezdeti szakaszában, becslések szerint az emberiség száma az egész Földön 2 és 5 millió közöttire tehető. Annak ellenére, hogy háborúkkal, forradalmakkal egymást pusztították (az előbbiekről a Biblia is tanúságot tesz), különféle betegségek (járványok) tizedelték őket, mégis mintegy 10 ezer év alatt a számuk lassacskán elérte az egymilliárdot. És ekkor az emberi populációban bekövetkezett a „nagy bumm”, vagyis a népességrobbanás, amit a történelemben első ipari forradalomként szokás emlegetni. A víz- és szélenergiát fokozatosan felváltotta a szerves anyagok elégetése folytán nyert energia. Vagyis a gőzgép feltalálása és térhódítása. Úgy tartják, ezáltal nem egész száz év alatt (1769-től 1850-ig) óriási, „forradalmi” változás zajlott le az egész nyugati világban. Nemcsak az ipari termelés, a szárazföldi és tengeri közlekedés, az áruszállítás és általa az államok közötti nyereskedelem változott meg látványosan, hanem az élelmiszer, elsősorban a gabonafélék termelésének üteme és feldolgozásának a módja (cséplőgépek, malmok működtetése) és így tovább. De amit nem vagy csak ritkán szoktak emlegetni, az emberiség számának hirtelen történt és egyre gyorsabban történő növekedése is az ipari forradalmaknak lett az eredménye. 150 év alatt 600 millióról a duplájára, mintegy 1 milliárd 200 millióra emelkedett. Ez volt az első hullám. A második alatt, ami 100 évig tartott, ismét megduplázódott e szám. A további megkétszereződésekre már évtizedek is elegendőek voltak. Ráadásul az átlagéletkor is velük párhuzamosan, lényegesen meghosszabbodott. Ma már közel háromszorosa a háromszáz évvel elöttinek. Végül az ember lett az egyetlen faj, amelyik képessé vált a Föld minden táját belakni. Igaz, nem egyenlő arányban.

Az első ipari forradalom energiaforrását tehát a víz gőzzé hevítése jelentette. Miáltal az erdők irtásával elkezdődött a rohamos természetpusztítás. Ezt követte a százmillió évek alatt konzerválódott, fosszilis energiahordozók korlátlan kitermelése és őrült tempóban zajló elégetése. Senki nem számolt azzal, hogy ez a „fejlődés” hová fog vezetni. Csak akkor kezdtek el nyugtalankodni, amikor a füst, a korom és a felkavart por egyes nagyvárosok levegőjében annyira felgyülemlt, hogy ameddig a szél el nem hordta, még az utcára kimenni is kockázatos volt. Sokáig azt gondolták, hogy az egyre gyakrabban képződő szmog jelenti a legnagyobb veszélyt. Pedig a java akkor még hátra volt.

A levegő szén-dioxid tartalmáról, illetve a levegőszennyezésről csak a 20. század közepétől vannak mindenki által hozzáférhető mérési eredmények. Ezek szerint az elmúlt 60 év során, a CO₂ 110 ppm (milliómod) térfogatrésszel emelkedett. Utoljára évmilliókkal korábban mérhettek volna ekkora értéket. Ám ez csak az egyike a légkörbe kerülő *antropogén* (ember által termelt) üvegházhatású gázoknak, mint például a metán (CH₄), a nitrogén-dioxid (NO₂), ozon (O₃) és egyebek. Kétségtelenné vált, hogy az üvegházhatás (az említett gázok koncentrációjának növekedése) okozza a meggyorsult globális felmelegedést, a hirtelen ránk köszöntő szokatlan klímaváltozásokat. Megint csak azt gondolhatnánk, ez amolyan átmeneti dolog. Időnként egyszer a levegő felhevül, máskor meg lehül. De sajnos nem így van. A legnagyobb baj az, hogy az üvegházhatás az óceánok vizének felső rétegére is kihat. Felmelegedése fokozza a víz párolgását, miáltal rendszeressé válnak a felhőszakadások, az őket megelőző vagy a külön is lecsapó, orkászzerű viharok és egyéb pusztítások.

Persze ilyesfélék már akkor is lejátszódtak, amikor még ember nem élt a Földön és ma is vannak olyan természeti jelenségek, mint például a lemeztectonika, a vulkáni kitörések és a velük járó földrengések, hatalmas erdőtüzek, amelyek felborítják mind a klíma, mind a bioszféra egyensúlyát. A megállíthatatlanul szaporodó emberiség pedig már a pusztító létezésével is növeli az ártalmakat. Légzésünkkel mi is szén-dioxidot, anyagcserénkkel pedig metánt és más szennyező anyagokat bocsátunk ki. A többi, technikai dolgaink pedig önmagukról árulkodnak.

Maga a tény, hogy ma már 8 milliárdan vagyunk, az egyszerű embereknek az égvilágon semmit nem mond. Azoknak sem, akik viszonylagos jólétben élnek. Akiknek legfőbb gondjuk, hogy naponta hány centtel kell többet, netán kevesebbet fizetni az alapélelmiszerekért. De ahol háborúk dúlnak, a pusztító természeti csapások, a szokatlan felmelegedés, a víz és élelemhiány miatt elviselhetetlenné válnak az életkörülmények, onnan, akik tehetik, igyekeznek mielőbb elmenekülni. Hova máshová próbálnának eljutni, mint olyan területekre, ahol értesüléseik szerint nem fenyegetik őket olyan veszedelmek, mint a szülőházjukban. Azonban az is természetes, hogy akik a csásosnak tűnő területeken relatív biztonságban érezhetik magukat, szerény megélhetési lehetőségeiket, összekuporgatott javaikat, nem szívesen osztanak meg a messziről

jött ismeretlenekkel. Legfeljebb ideiglenesen, de tartósan semmi esetre sem. Pláne, ha még mielőtt találkoznának velük, előre riogatják is őket a „betolakodók” (vallási és más eltérő szokásaik általi) összeférhetlenségükkel és az arroganciájukkal. Persze nem lehet vitás, hogy az emberi kultúrák között olykor igen nagyok a különbségek, és ahhoz hosszú idő kell, amíg képessé válnak elfogadni egymást. De példák bizonyítják, hogy nem lehetetlen. Be kell vallanunk, mi, nyugat-európaiak e kérdésben régóta patthelyzetben vagyunk. Nem valószínű, hogy hamar ki tudunk maradni ezen áldatlan helyzet egyre bonyolódó és aggasztó forrágából. Még akkor sem, ha áthatolhatatlannak vélt kerítésekkel zárjuk körül magunkat. Itt most nem az a kérdés, hogy mi az erkölcsös és mi nem, mert óhatatlanul, az ösztönös terület – plusz a jövőféltés munkál az „öshonos” emberek pszichikumában.

A rideg logika szerint egyedüli kiút lenne az összemérés szaporulatának, ha nem is a csökkentése, de legalább a mérséklése. Am melyik állam vezetői reszkíroznák meg, hogy országuk lakosságának női nemét arra buzdítsák, kevesebb gyermeket hozzanak a világra? Hiába is próbálkoznának vele, mert az emberi populáció, ha az állatfajokkal egy biológiai rendszerbe tartozik is, szaporodási szabályai szerint (persze sok más szempontból is) lényegesen eltér mindegyiktől. E tekintetben legszembetűnőbbek a madarak. Ők minden szaporodási ciklusukban csupán annyi utódot vállalnak (nevelnek fel), amennyit el tudnak látni élelemmel. Az embereknek pedig éppen a legágrólszakadtabb rétegei a legeslegnépesebbek. Mert ők, a legnyomorúságosabb viszonyok között élők, ragaszkodnak kitartóan a „gyermekáldáshoz”, illetve gyakorolják korlátlanul az utódnemzést. Még akkor is, ha nincs miből eltartaniuk még magukat sem. Akkor hogy tudnák a gyermekeiket? Nem kell messzire mennünk példakért, van épp elég a mi irodalmunkban is. Nekem legszívhezszólbak Móra Ferenc gyerekekről (az emberi szeretetről) írt elbeszélései. Mégis inkább azt ajánlanám, aki olvasta Jókai Mórnak *Melyiket a kilenc közül?* című novelláját, olvassa el újra, de akár művészi feldolgozásban is megtekintheti az interneten.

Hogy most nagyon elkanyarodtam az eredeti témámtól? Talán nem is annyira. Mert ha a bioszféra történetének korántsem a teljes feldolgozása állt szándékomban, végül az ember(iség)nél kötöttem ki. Annál a szerencsétlen fajnál, mely elitijének az a fixa ideája, hogy ő trónol ott fenn, a felhők feletti magas Olümposzon.

Ég veled, Gaia! Bármennyire megtépzott lett már a ruhád, még így is te vagy Khaos gyermekei közül a legtakarosabb. Nekünk, a Föld rabszolgáinak, mi több páriáinak, te vagy és maradsz a reményekkel teli tünékeny tünemény. Bár esthajnalcsillagként ott kacérkodik a mennybolton „Vénusz, az éteri hetéra...”, akit a Homo sapiens sapiens – a magát duplán értelmes lénynek aposztrofáló fajunk néhány kiválasztottja – mint mérhetetlen nagy profitot ígérő planeták egyikét, már őt is többször körül úrhajózta. Miközben rengeteg űrszemetet hagyva maga után, dölyfösen mondja: „Hadd látom, úgy mond, mennyit ér ez az égi tartomány...”. * Mintha a földi javakból, még nem jutott volna neki untig elég. Ám magát a szimpla *sapiens*-t mint „megátkozottat” nem annyira a kapzsiság sarkallja, mint a veleszületett, nagymérvű kíváncsiság. Ezért kell neki a végkimerülésig, folyton-folyvást kutakodnia.

*Idézet Csokonai Vitéz Mihály, valamint utalás Tóth Árpád és Arany János egy-egy költeményére.

| Kép: <https://www.freepik.com>